

Analiza čimbenika promjene demografske strukture Novog Sada nakon 1961. godine

Botko, David

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:495198>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

David Botko

Analiza čimbenika promjene demografske strukture Novog Sada nakon 1961.g.

Prvostupnički rad

Mentor: doc. dr. sc. Jelena Lončar

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 10. rujna 2018.

TEMELJNA DOKUMENTACIJSKA KARTICA

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Analiza čimbenika promjene demografske strukture Novog Sada nakon 1961.g.

David Botko

Izvadak: Novi Sad je smješten u autonomnoj pokrajini Vojvodina na sjeveru Srbije. Kroz cjelokupnu povijest ovu pokrajinu su krasile različite kulture, vjerovanja i običaji iz nekoliko civilizacijskih krugova. Svaka kultura je ostavila pojedini trag na ovu pokrajinu a u središtu svega je bio najveći grad Novi Sad Grad Novi Sad karakterizira specifična i raznolika demografska struktura. Demografska struktura je izravna posljedica koncentriranog naseljavanja ovog prostora stanovništvom nekoliko država koje su u jednom trenutku imale političku kontrolu nad ovim prostorom. Upravo zbog te bogate demografske povijesti, ovaj prostor je jako zanimljiv za istraživanje koji su to procesi uzrokovali takvu demografsku strukturu. Tako da je cilj ovoga rada analizirati kako se demografska struktura mijenjala kroz drugu polovicu 20. stoljeća, istražiti koji su uzroci promjene, te pokušati predvidjeti kako će se demografsko stanje mijenjati u budućnosti.

15 stranica, 3 grafičkih priloga, 5 tablica, 14 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: stanovništvo, etničke skupine, Novi Sad, migracije

Voditelj: doc. dr. sc. Jelena Lončar

Tema prihvaćena: 14. lipnja 2018.

Datum obrane: 21. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Analysis of the Factors that Change the Demographic Structure of Novi Sad after 1961

David Botko

Abstract: Novi Sad is located in the autonomous province of Vojvodina in northern Serbia. Throughout the entire history, this province has been surrounded by different cultures, beliefs and customs of several civilizational circles. Each culture left a trace on this province and in the center it was the largest city of Novi Sad. The city of Novi Sad marked the specific and diverse demographic structure. The demographic structure is a direct consequence of the concentrated settling of this area with the population of several states that at one time had political control over this area. Precisely because of this rich demographic history, this space is very interesting for researching what these processes caused such a demographic structure. So the aim of this paper is to analyze how the demographic structure changed in the second half of the 20th century, to explore the causes of change and to predict how the demographic situation will change in the future.

15 pages, 3 figures, 5 tables, 14 references; original in Croatian

Keywords: population, ethnic groups, Novi Sad, migrations

Supervisor: Jelena Lončar, PhD, Assistant Professor

Undergraduate Thesis title accepted: 14/06/2018

Undergraduate Thesis defense: 21/09/2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	1
2. Kratki povijesni osvrt na razvoj Novog Sada.....	3
3. Čimbenici promjene sturkture stanovništva prema popisnim razdobljima.....	5
4. Nacionalne manjine u Novom Sadu.....	11
5. Zaključak.....	13
6. Literatura.....	15

1. Uvod

Tema rada odnosi se na promjenu kretanja stanovnika Grada Novog Sada, kao i čimbenike koji su utjecali na to kretanje, ali je pri tome važno spomenuti i širi prostor u kojem se nalazi tj. regiju Vojvodinu, kako bi se shvatio širi kontekst. Punim imenom Autonomna Pokrajina Vojvodina, nalazi se na sjeveru Srbije. U prošlosti je bila dio Austro-Ugarske u kojoj su živjeli Hrvati, Mađari i ostali narodi uz Srbe te za posljedicu toga danas je multi-etničko područje. Definirana je kao multietnička i multikonfesionalna teritorijalna autonomija svih svojih građana. Prostire se Panonskom nizinom, s površinom od 21.506 km² u kojoj živi 1,93 milijuna stanovnika. Glavni i najveći grad je Novi Sad. Geografski je podijeljena na Srijem, Banat i Bačku, a koji su administrativno podijeljeni u 7 okruga:

1. sjevernobački,
2. južnobački,
3. zapadnobački
4. sjevernobanatski
5. srednjobanatski
6. južnobanatski
7. srijemski okrug.

Slika 1. Administrativna podjela Vojvodine

Izvor: Prirodno – matematički fakultet Novi Sad, Departman za Geografiju, Turizam i Hoteljerstvo

Vojvodina graniči na sjeveru s Mađarskom, na istoku s Rumunjskom, na jugozapadu s Bosnom i Hercegovinom, a na zapadu s Hrvatskom. Administrativnu granicu pokrajine prema središnjoj Srbiji uglavnom čine rijeke Dunav i Sava. Većinu stanovništva Vojvodine čine Srbi.

Novi Sad se nalazi na 45°20'0" N 19°51'0" E, u središnjem dijelu pokrajine Vojvodine, na sjeveru Srbije, na granici Bačke i Srijema.

Kroz Novi Sad prolazi Rijeka Dunav. Sa lijeve strane rijeke se nalazi ravničarski kraj - Bačka, sa desne brdoviti kraj, na obroncima Fruške Gore - Srijem. Nadmorska visina, sa Bačke strane je od 72 do 80 m, dok sa Srijemske strane nadmorska visina doseže do oko 250-350 metara. Sa lijeve strane Dunava se ulijeva mali kanal, koji je dio sustava kanala Dunav-Tisa-Dunav.

Prostor Novog Sada je kroz povijest bio privlačan za naseljavanje zbog svog geografskog položaja. Porast stanovništva u cijelom poslijeratnom razdoblju, koji je u pojedinim razdobljima bio vrlo intenzivan, pri čemu je na porast stanovništva utjecao mehanički priljev. Najintenzivniji demografski porast, Novi Sad je ostvario u razdoblju od 1961-1971 godine kada je ostvaren porast stanovništva za oko 37%. Najveći dio doseljenog stanovništva grada

potječe s područja Vojvodine (56,2%), zatim s područja Bosne i Hercegovine (15,3%) i Uže Srbije (11,7%).

Danas, šire novosadsko područje ima 401.391 stanovnika, od čega sam Novi Sad 282.060. Kao glavni i najveći grad u Vojvodini Novi Sad ističe se kao kulturno, znanstveno i gospodarsko središte cijele pokrajine, pa je i zbog toga i najzanimljiviji primjer demografskih promjena. Kroz povijest se demografska struktura značajno mijenjala, pa tako i u zadnjih nekoliko desetljeća. Razdoblje od 1961. naovamo daje vremenski okvir analize.

2. Kratki povijesni osvrt na razvoj Novog Sada

Što se tiče Novog Sada „prvi se put u pisanim izvorima spominje 1640. godine kao Racka varoš ili Ratzenstadt, prema mađarskom nazivu za Srbe – Rasi ili Raci. Naselje je bilo smješteno oko mostobrana na bačkoj strani Dunava, i to nasuprot Petrovaradinskoj utvrdi. U katastarske spise Habsburške Monarhije naselje je uvedeno 1694. Potkraj XVII. i poč. XVIII. st. služilo je kao logističko središte Petrovaradinskog Šanca u kojem su bile smještene vojne i krajiške jedinice i trgovci. Od samog početka naselje je bilo multinacionalno i naseljeno Srbima, Nijemcima, Židovima, Mađarima i drugim manjim nacionalnim skupinama. Dana 1. II. 1748. kraljica Marija Terezija, na molbu bogatih građana i za svotu od 80.000 forinta, dodijelila je naselju status slobodnoga kraljevskog grada. Istom je odlukom promijenjen naziv naselja u Novi Sad (lat. Neoplanta, njem. Neu-Satz, mađ. Újvidék). Nakon dobivanja privilegija, dolazi do ubrzana gospodarskog razvitka. Do kraja XVIII. st. Novi Sad postaje trgovačko središte južne Ugarske, čemu je posebice pridonio smještaj grada na Dunavu, a uporedo s gospodarskim jačanjem grad postaje kulturno središte Vojvodine”¹

„Grad je upravno središte Vojvodine, sa 231 798 st. Leži u sjevernom podnožju Fruške gore, na podunavskom putu, na mjestu gdje je Dunav najuži i najpogodniji za prijelaz, i na spoju Malog bačkog kanala s Dunavom.

Sredinom XIX. st. uz poljoprivredu i trgovinu počinje se razvijati i industrija (pivovara, mlinovi, prerada duhana, proizvodnja svile, građevnoga materijala). Melioracijskim radovima između dvaju svjetskih ratova proširio se gradski prostor i na nekadašnje plavljene površine uz Dunav. Nakon II. svjetskoga rata znatno se teritorijalno širi. Uz metalnu (poljoprivredni i dr.

¹ proleksis.lzmk.hr

strojevi), prehrambenu, kemijsku i elektrotehničku industriju razvijena je tekstilna industrija s konfekcijom. Novi Sad je i središte istraživanja i iskorištavanja vojvođanskih ležišta nafte i prirodnoga plina. Ima velik trgovački (Novosadski sajam) i prometni značaj; god. 1788. povezane su obale Dunava kraj Novoga Sada stalnim pontonskim mostom, a izgradnjom cestovnog i željezničkoga mosta 1883. postao je čvorište na željezničkoj pruzi Budimpešta–Zemun. Luka na Dunavu ubraja se među najaktivnija riječna pristaništa Srbije (promet oko 1 milijun tona godišnje, pretežito žitarica). Kulturno je središte Vojvodine sa sveučilištem (osnovano 1960), Maticom srpskom (s knjižnicom i galerijom slika), Vojvođanskom akademijom nauka i umetnosti, Vojvođanskim muzejom i Muzejom grada Novog Sada te nizom drugih kulturnih ustanova. Uz Srpsko narodno pozorište (osnovano 1861) poznato je Sterijino pozorje, u sastavu kojega su i Festivali nacionalne drame. Novi Sad središte je i vrlo žive izdavačke djelatnosti na više jezika (mađarskom, rusinskom, slovačkom, rumunjskom, ukrajinskom, romskom).

U Novom Sadu djeluje Hrvatsko kulturno-prosvjetno-umjetničko društvo »Stanislav Preprek«.

– Nasuprot Petrovaradinskoj tvrđavi izgrađen je tijekom Velikoga (Bečkoga) rata za oslobođenje (1683–99) mostobran na lijevoj obali Dunava, uz koji je istodobno izgrađeno civilno naselje, jezgra današnjega Novoga Sada (*Petrovaradinski Šanac*). Tijekom XVIII. st. naselje se razvilo u važno trgovačko i gospodarsko središte Srijema i Bačke. Do 1746. nalazio se pod upravom Vojne krajine, u kojoj je bio dio Njemačko-banatske pukovnije. Zbog pomoći koju je tamošnje stanovništvo pružilo kraljici Mariji Tereziji tijekom Rata za austrijsku baštinu (1740–48), ona ga je 1748. proglasila slobodnim kraljevskim gradom (*Neoplanta, Neusatz, Újvidék*) s vlastitom upravom (magistratom). Teško je stradao u velikoj poplavi 1769–70.

Prva gimnazija osnovana je 1789., a od 1790. grad ima knjižaru i tiskaru. Nakon Prvoga srpskoga ustanka Novi Sad primio je znatan broj srpskih izbjeglica, pa je 1810. otvorena Srpska pravoslavna gimnazija. God. 1848. u Novom se Sadu sastala skupština srpskih općina, koja je poslala izaslanstvo za sporazum s mađarskim pokretom L. Kossutha. Gušeci mađarsku revoluciju, ban J. Jelačić ušao je u grad i napao Petrovaradinsku tvrđavu, koju su držali Mađari. U tom je sukobu grad teško stradao. Nakon 1860. Novi Sad je postao kulturno i političko središte Srba u Ugarskoj (»srpska Atina«). Ondje je osnovano prvo srpsko stalno kazalište (1861), a tri godine poslije onamo se preselila Matica srpska iz današnje Budimpešte. U drugoj polovici XIX. st., nakon izgradnje željezničke pruge Budimpešta–Novi Sad, grad se počeo industrijski razvijati.

Za Austro-Ugarske Novi Sad je bio u sastavu Bačko-bodruške županije, a za Kraljevine SHS sjedištem Novosadske oblasti (1922–29.) i Dunavske banovine (1929–41). Za II. svjetskog rata

bio je pod mađarskom okupacijom. U poslijeratnoj Jugoslaviji bio je glavnim gradom Autonomne Pokrajine Vojvodine”².

3. Čimbenici promjene sturkture stanovništva prema popisnim razdobljima

Od osnutka Novog Sada 1694. godine, najbrojnija etnička skupina u gradu bila su Srbi. Nakon 1867. godine Novi Sad je upravljao mađarskim dijelom Austro-Ugarske monarhije. Tijekom ovog razdoblja, politika mađarizacije koju je provodila ugarska vlada, promijenila je demografsku strukturu grada, odnosno Novi Sad je postao etnički vrlo mješovit. Prema popisu iz 1880. godine 41,2 % stanovnika grada je govorilo srpski jezik, a 25,9 % mađarski. Do 1910. godine, udio govornika srpskog jezika pao je na 34,52 %, dok je udio govornika mađarskog jezika porastao na 39,72 %.

Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do stvaranja SFRJ u čijem se sastavu nalazi i Vojvodina kao autonomna pokrajina. Novi Sad ostaje glavni i najveći grad pokrajine. Kao i u ostalim državama SFRJ u poslijeratnom razdoblju došlo je do velikih demografskih promjena. Posebnost Novog Sada, kao što je već napomenuto, jest da su na ovom području, uz veliki udio stanovnika iz država SFRJ, također živjeli brojni stanovnici iz susjednih država (Mađari, Rumunji...)

Do preokreta dolazi krajem osamdesetih dolaskom na vlast nacionalističkog režima u Srbiji. Ustavnom reformom iz 1990, izvedenom po nacionalističkom programu, Srbija je organizirana kao centralizirana država, autonomne pokrajine su praktički ukinute, a prava manjina reducirana. Početkom devedesetih raspada se Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija, a potom izbijaju i ratovi u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini te na Kosovu.

Veliki broj izbjeglica sa ratom zahvaćenih područja nalaze utočište u Vojvodini (oko 250.000 po službenim podacima iz 1996.), što dodatno komplicira prilike u pokrajini i stvara pogodnu osnovu za radikalizaciju političkih i društvenih prilika. U periodu 1991-1994. dolazilo je do otvorenih sukoba između manjih organiziranih grupa izbjeglica i lokalnog stanovništva, pretežno Hrvata koji su se počeli masovno iseljavati.

Kao što je i napomenuto, najintenzivniji demografski porast ostvaren je u razdoblju 1961. – 1971. godine. Prema popisu stanovništva iz 1961. godine, Novi Sad je imao 102.469, dok je

² www.enciklopedija.hr

prema popisu iz 1971, godine imao čak 141.375 (porast od 37 %). Jedan od uzroka ovakvog demografskog porasta je svakako migracija unutar država SFRJ (1961. godine gotovo nije bilo Makedonaca, a 1971. ih je bilo preko 1000). Tu imamo i novu skupinu koja se tek pojavila, a to su stanovnici koji su se izjasnili kao Jugoslaveni. Dio stanovnika nakon odsluživanja vojnog roka na ovom području ostali su živjeti u Novom Sadu (Tablica 1.)

Tablica 1. Nacionalna struktura Novog Sada 1961. i 1971.g.

Etnička skupina	Broj pripadnika nacionalne manjine 1961. i 1971.	
	1961.	1971.
Srbi	61.326	88.659
Mađari	23.812	22.998
Hrvati	6.364	6.992
Makedonci	-	1.032
Crnogorci	1.255	2.663
Jugoslaveni	-	8.487

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava od 1961. do 1991, knj. 3, Beograd, 1993

Kao što možemo vidjeti broj Srba se je znatno povećao dok je broj Hrvata neznatno porastao, a ostale etničke skupine su izgubile određen broj stanovnika. To se može vidjeti na Slici 2. Dakle 1971, godine Srbi čine 68 % posto stanovništva, Mađari 18 %, dok Jugoslaveni i Hrvati 5 % stanovništva.

Slika 2. Udio pojedinačnih etničkih skupina u Novom Sadu 1971. godine

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava od 1961. do 1991, knj. 3, Beograd, 1993

Slijedeći popis stanovništva koji je održan 1981. godine zabilježio je 170.092 stanovnika u Novom Sadu, što je znatni skok stanovništva u odnosu na 1971.g. U etničkom smislu nije se značajno ništa promijenilo osim što je broj Srba u Novom Sadu porastao, dok se broj Mađara i dalje smanjuje (Tablica 3.). Ostale etničke manjine ostale na podjednakom broju kao i u prethodnom popisu razdoblju. Do naglog porasta udjela Srba dolazi iz razloga što je Vojvodina zajedno sa Hrvatskom i Slovenijom bila industrijski razvijeniji dio SFRJ. Sa znatnom industrijom koja je nudila radna mjesta, povećavao se i broj stanovnika. To objašnjava porast od gotovo 20 tisuća Srba u 10 godina. Za razliku od Srba, Mađari i dalje odlaze iz Novog Sada u pogranično područje sa Mađarskom, što je rezultirao padom broja etničkih Mađara.

Tablica 2. Broj Srba i Mađara u Novom Sadu 1981. godine.

Etnička skupina	Broj pripadnika
Srbi	103.878
Mađari	19.262

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava od 1961. do 1991, knj. 3, Beograd, 1993

Nakon popisa 1991. godine dogodile su se najveći promjene u demografskoj strukturi u analiziranom području. Na prostoru bivše Jugoslavije došlo je do velikih političkih promjena, kao posljedica smišljene i organizirane politike etničkog čišćenja. Kao posljedica tih promjena, došlo je i do promjena u strukturi stanovništva. Smanjio se udio manjina u gotovo svim državama bivše Jugoslavije, pa je udio manjinskog stanovništva u Vojvodini i u Novom Sadu znatno manji nego 1991.godine.

Prema popisu iz 1991. u Novom Sadu je živjelo 179.626 stanovnika. Već na početku 1990. se naslućivao sukob koji će kao posljedicu imati raspad bivše države, pa je prije početka, za vrijeme i nakon sukoba došlo je do znatnih migracija stanovništva između država SFRJ (Tablica 4 i 5). Godine 1991. veliki broj nacionalnih manjina odlazi iz Srbije i Novoga Sada u svoje matične države, dok se veliki broj Srba iz ostalih bivših republika vraća u Srbiju. Zanimljiva je činjenica da usprkos spomenutim velikim demografskim promjenama, Novi Sad i u navedenom razdoblju i nadalje ima prirast stanovništva.

Tablica. 3. Broj pripadnika etničkih skupina Novog Sada 1991. godine

Etnička skupina	Broj pripadnika
Srbi	114.966
Mađari	15.778
Hrvati	4.846
Crnogorci	5.359
Jugosloveni	25.434
Slovaci	2.039
Makedonci	1.205
Muslimani	1.018
Rusi	1.809

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava od 1961. do 1991, knj. 3, Beograd, 1993

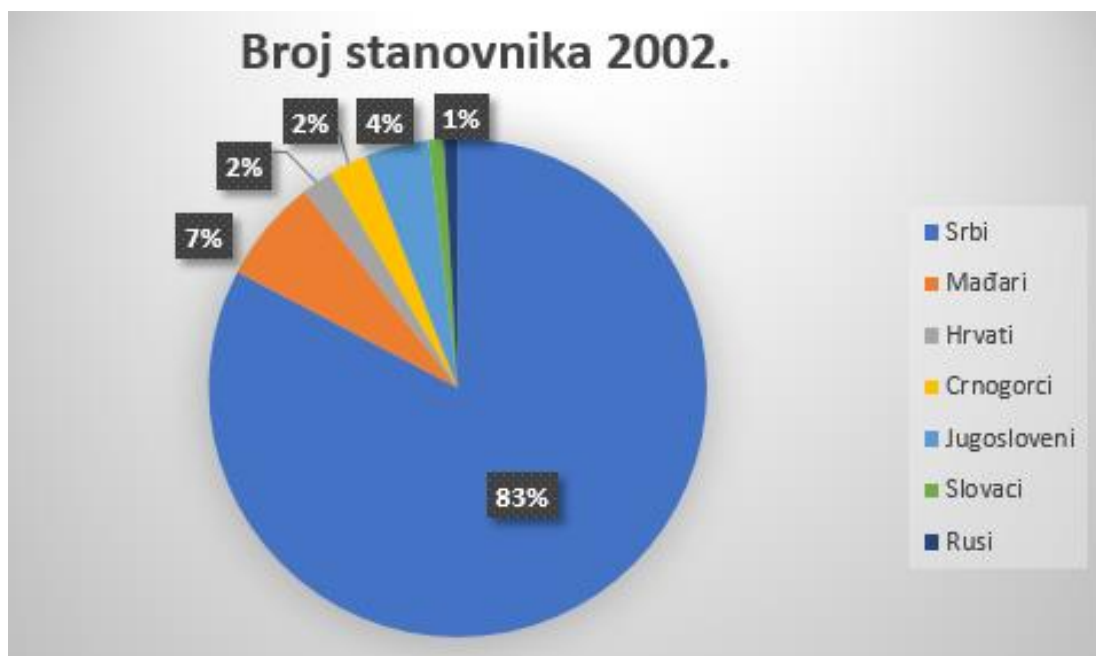
Popis održan 2002. godine je bio prvi nakon sukoba na području bivše Jugoslavije. Na ovom popisu se još jasnije vidi koje posljedice je sukob imao na demografsko stanje u proučavanom prostoru. Najočiglednije se promjena može primijetiti upravo na etničkoj strukturi stanovništva.

Kao i 1991. godine, Novi Sad bilježi porast broja stanovništva te 2002. ima 191.405 stanovnika. Iz priloženih podataka se vidi kako 83% stanovništva Novoga Sada čine Srbi, čemu su najviše pridonijele poslijeratne migracije. Nakon završetka rata više od 250.000 Srba se iz svih bivših republika SFRJ, odselilo je u Srbiju, od čega je veliki broj ostao živjeti u Vojvodini odnosno u Novom Sadu.

Tablica 4. Broj pripadnika etničkih skupina Novog Sada 2002. godine

Etnička skupina	Broj pripadnika
Srbi	141.475
Mađari	11.538
Hrvati	3.576
Crnogorci	4.261
Jugosloveni	7.055
Slovaci	1.673
Rusi	1.556

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava od 1961. do 1991, knj. 3, Beograd, 1993

Slika 3. Udio pojedinačnih etničkih skupina u Novom Sadu 2002. godine

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava od 1961. do 1991, knj. 3, Beograd, 1993

Iz priloženih podataka iz tablice 3. i 4. te iz slika 2. i 3. vidljivo je da su se razdoblju između 1991. i 2002. godine dogodile najradikalnije promijene u etničkom sastavu stanovništva proučavanog prostora. Grad nije pretrpio demografske gubitke, odnosno broj stanovnika Novog Sada je čak i porastao. Kao što je istaknuto 1991. godine Novi Sad je imao 179.626 stanovnika, a prema popisu stanovništva iz 2002. godine, u njemu je živjelo 191.405 stanovnika. Prosječna starost stanovništva iznosila je 39,8 godina - 38,3 kod muškaraca i 41,2 kod žena. Prema popisu iz 2002. godine uža gradska jezgra je uglavnom naseljena Srpskim

stanovništvom, što je direktna posljedica već spomenute poslijeratne migracije. Također je jako važno naglasiti da se na popisu stanovništva 1991. godine veliki broj etničkih Hrvata i Mađara deklarirao kao Jugoslaveni! To je također jedan od čimbenika zašto se etnička slika Novoga Sada toliko promijenila u tako kratkom razdoblju.

Prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine, stanovništvo Novog Sada broji 250.439 stanovnika. Podacima iz tog popisa možemo jasno vidjeti kako Novi Sad ima znatni porast stanovništva te je primjer pozitivnog demografskog kretanja. Činjenica koja se mijenjala kroz povijest jest promjena etničke strukture stanovništva.

Iz priloženih tablica i slika može se prepoznati trend - od 1961. godine Srbi su većinsko stanovništvo u Novome Sadu, iako se bilježi i znatan broj Mađara, Hrvata i kasnije sve više deklariranih Jugoslovena. Na svakom idućem popisu od 1981. godine pa do danas, broj etničkih Srba se povećavao, dok su se broj etničkih Hrvata, Mađara a od 1991.g. i broj Jugoslovena drastično smanjivao. Prema popisu iz 2011. u Novo Sadu su živjela 197.058 stanovnika srpske narodnosti ili 78,68% ukupnog stanovništva. U odnosu na popis od 1961., kada je u Novom Sadu bilo 61.326 Srba, njihov broj se povećao za 135.732 ili 210%! To se tumači stalnim doseljavanjem Srba iz drugih republika SFRJ, naročito u prvim poslijeratnim godinama kada je kod Srba i prirodni priraštaj bio povoljan. Prema popisu iz 1991. činili su 64 % stanovnika, što je bilo prije poslijeratnih migracija nakon čega im se broj samo još više povećavao. Prosječna starost Srba u Novom Sadu je 40,4 godine (2011.).

Kako je već i spomenuto, glavni razlog za takvo stanje jest politička situacija koja je za rezultat imala raspad bivše države Jugoslavije, kao i kasniji unutar politički odnosi.

Danas je odnos nacionalnih skupina relativno stabilan, čemu pridonose i relativno bolji odnosi između spomenutih susjednih država. Ali ako pratimo trend, na sljedećem popisu 2021. godine može se očekivati dodatni porast srpske većine i smanjennje broja pripadnika ostalih manjina.

Tablica 5. Broj pripadnika etničkih skupina Novog Sada 2011. godine

Etnička skupina	Broj pripadnika
Srbi	197.058
Mađari	9.735
Hrvati	3.295
Crnogorci	3.001
Jugosloveni	1.878
Slovaci	1.780

Rusi	1.721
Romi	3.172

Izvor: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava od 1961. do 1991, knj. 3, Beograd, 1993

Važno je usporediti i broj stanovnika Novog Sada i ostalih većih gradova u Srbiji. Vidljivo je da je Novi Sad treći grad po veličini u državi, odmah iza glavnog grada i Niša, te jedan od značajnih urbanih centra Srbije. To je također jedan od razloga koji privlači stanovništvo iz Vojvodine, ali i ostalih dijelova Srbije. Podaci koji prikazuju broj stanovnika najvećih gradova, prikazani su u tablici 6.

Tab. 6. Odnos broja stanovnika Novog Saa i drugih većih gradova u Srbiji

Grad	Broj stanovnika
Beograd	1,273,651
Niš	250, 000
Novi Sad	215,400
Zemun	155,591
Kraujevac	147,473
Čačak	117,072
Subotica	100,000
Leskovac	94,758
Novi Pazar	85,996
Kraljevo	82,846
Zrenjanin	79,773
Pančevo	76,654
Kruševac	75,200

Izvor: <http://worldpopulationreview.com/countries/serbia-population/>(17.9.2018.)

4. Nacionalne manjine u Novom Sadu

Hrvati u Novom Sadu imaju populacijski rast do šezdesetih godina, a potom brojno opadaju, što se objašnjava smanjenjem prirodnog priraštaja, emigracijama i promjenom nacionalnog opredjeljenja. U Novom Sadu 1961. godine bilo je 6.364 Hrvata (6,2% stanovništva). Od 1971. broj odnosno postotak u ukupnom stanovništvu lagano opada. Najveći pad zabilježen je u razdoblju od 1981. do 1991. i iznosi 35,5%. (Breznik, 1993.) Od 1991. na dalje broj Hrvata u Novom Sadu je ispod 2 % stanovništva te ne pokazuje tendenciju rasta.

Mađari čine najveću manjinsku zajednicu u Novom Sadu. Na popisu 2011. bilo je 9.735 Mađara. Broj Mađara u poslijeratnom razdoblju najprije je rastao do 1960-tih. Od tada broj Mađara stalno opada. Ovaj pad se objašnjava niskim prirodnim priraštajem, negativnim migracijskim saldom, sklapanjem mješovitih brakova. U posljednje vrijeme kod Mađara u Vojvodini vrlo je izražen negativni prirodni priraštaj, čak -6,9 promila 1990. (Breznik, 1991.). Mađari etnički dominiraju na 17,8% područja Vojvodine. Još veći razlog za odlazak brojnih Mađara iz Novog Sada je ta što su velikosrpske vlasti mobilizirale brojne Mađare za osvajački pohod na Hrvatsku. Vid pritisaka je bio i taj što su postrojbe JNA 1991. bile stacionirane u pograničnim selima (3.000 rezervista JNA smještenih u Bogojevu je čekalo na prelazak Dunava radi napada na Vukovar). Činjenica da su u tom pohodu velikosrpski zločinci počinili etničko čišćenje u neposrednom susjedstvu u Hrvatskoj, u Baranji, pri čemu su fizički smaknuli brojne civile Mađare, kao i Hrvate, pojačala je opravdanu bojazan od slične ili iste sudbine u Srbiji. Tako su i brojni Mađari odlučili izbjeći takvoj sudbini. Domove odseljenih Mađara su srbijanske vlasti iskoristile za useljavanje srpskih izbjeglica i migranata iz drugih dijelova tada već bivše Jugoslavije. Sve je to rezultiralo naglom promjenom narodnosne strukture, pa je udio Mađara u Novom Sadu s oko 19.000 pripadnika iz 1981. spao na oko 10.000 u 2002. godini odnosno broj Mađara se smanjio za skoro polovinu u samo 20 godina!

Jugoslaveni se statistički prate od 1961. kada ih je u Novom Sadu bilo 3.147, ali je njihov broj već prilikom slijedećeg popisa 1971, porastao na 8,487 (6 % stanovništva). Porast je bio još izraženiji 1991. godine – 25,434, (14% stanovništva). Prilikom popisa 1991. godine 21.544 stanovnika Novog Sada koji su se izjasnili kao Jugoslaveni, naveli su da je srpskohrvatski njihov materinji jezik (90%), a 3.960 (7,3%) da je mađarski. Potrebno je istaknuti da je popis 1991. vršen u vrijeme kada je nacionalizam u Srbiji bio na vrhuncu, a rat u bivšoj Jugoslaviji na vidiku, pa su se jednim dijelom pripadnici nacionalnih manjina izjašnjavali kao Jugoslaveni kako bi sakrili svoju etničku pripadnost i tako se zaštitili. Broj Jugoslavena u Novom Sadu se utrostručio u odnosu na 1981. godinu. Prema posljednjem popisu, njihova prosječna starost je 29,8 godina. Zanimljiva je činjenica da se i na popisu 2011. godine 0,75 % stanovništva Novog Sada izjasnilo kao Jugoslaveni odnosno 1,878 stanovnika.

Broj **Roma** u Novom Sadu povećao se sa 872 (0,5% stanovništva) u 1961. na 1.777 (1,2% ukupne populacije) u 1991. Ovo povećanje tumači se smanjenjem stope mortaliteta uz zadržanu visoku stopu nataliteta, kao i porastom svijesti o vlastitom etničkom identitetu. Njih karakterizira disperzivna naseljenost. No tome unatoč, prema popisu iz 2011. godine bilježe rast stanovništva na 3.172. Prosječna starost Roma u Novom Sadu (2011.) je 26,1 god.

Broj **Rumunja** u Novom Sadu iznosio je 1961. godine 6.104 (3,6% stanovništva), a 1991. bilo ih je 3.488 (1,9%). Ovako veliko smanjenje (34,51%) tumači se niskim, a posljednjih godina čak i negativnim prirodnim priraštajem (-4,3 promila 1971, - 6,1 promila 1991), negativnim saldonom vanjskih migracija, sklapanjem mješovitih brakova i drugim činiocima. Rumunji imaju najveću prosječnu starost stanovništva u Vojvodini - 41,9 god. Od ukupnog broja Rumunja u Srbiji, čak 21,61% živi u Novom Sadu.

5. Zaključak

Nakon analiziranja svih ovih podataka jasno je da je Novi Sad jako zanimljiv primjer promjene demografske strukture. Naime ako pogledamo popise iz zadnjih nekoliko desetljeća, vidimo da broj stanovnika neprestano raste, a svaki popis bilježi rast stanovništva. Dakle, demografsko stanje se ipak mijenja, najviše etnička struktura. Novi Sad od 1961. godine na dalje gubi stanovništvo nacionalnih manjina, dok stanovništvo srpske nacionalnosti se povećava. Godine 1981. zabilježen je najveći porast stanovništva (u postocima), a uzrok tome je bio kvalitetniji život nego u ostalim regijama SFRJ. Demografska struktura Novoga Sada je više manje ostala ista do 1991. godine. Broj stanovnika se povećavao, a etničke manjine se još nisu počeli seliti na druge krajeve.

Nakon 1991. godine se može jasno primijetiti razlika u demografskoj strukturi. Iako je Novi Sad i nakon toga na popisu 2002. godine zabilježio prirodni porast stanovništva, demografska slika se je znatno promijenila. Tako iz Novog Sada odlazi veliki broj Mađara, Hrvata, Makedonaca i Bošnjaka. Ali treba i napomenuti da veliki broj Srba i dolazi u Srbiju iz svih krajeva bivše države. Velika većina njih se smjestila u Novom Sadu, što je razlog zašto se stanovništvo povećava. Sukob koji se odvijao 1990-tih na ovim prostorima bio je katalizator za ovakve drastične demografske promjene.

Godine 2011. Novi Sad je zabilježio 250.439 stanovnika od čega 89% Srba i tek 4 % Mađara. Dakle, u zadnjih 50 godina stanovništvo Novog Sada se povećalo za 150%! Najveći razlozi za tako veliki porast stanovništva su migracije unutar bivše države (zbog posla, vojske..itd.) te ratne i poslijeratne migracije - prije i poslije sukoba 1990-ih godina. Prema nekim procjenama na sljedećem popisu 2021. godine broj stanovnika će opet porasti (Petrović 1989.). Vjerojatnost da će na tom popisu biti još veći broj etničkih Srba te manji broj ostalih nacionalnih manjina

je za pretpostaviti. Ako se nastavi takav trend, Novi Sad će biti jedan od većih gradova (po broju stanovnika) gdje će gotovo cjelokupno stanovništvo činiti većinski Srbi.

6. Literatura

1. Breznik, D., 1991: *Stanovništvo Jugoslavije*, Beograd
2. Breznik, D., Raduški, N., 1993; Demografske odlike stanovništva SR Jugoslavije po nacionalnosti, *Jugoslovenski pregled*, Beograd
3. Kicošev, S., 1995: Polno starosna struktura etničkih grupa u Vojvodini prema popisu stanovništva 1991. godine, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*
4. Kocović, B., 1998: *Etnički i demografski razvoj u Jugoslaviji od 1921. do 1991. godine*, I-II, Paris
5. Matković, G., Vujanović, B., 1997: Izbeglice i druga lica ugrožena ratom, *Jugoslovenski pregled*
6. Petrović, R., 1987: Etnički mešoviti brakovi u Jugoslaviji, Beograd
7. Petrović, R., 1991: Etnička pripadnost roditelja i dece, *Jugoslovenski pregled*
8. Petrović, R., 1989: Etnički procesi u Vojvodini danas, *Savremenost*
9. Raduški, N., 1999: Demografski razvoj nacionalnih manjina u Vojvodini, *Zbornik Matice srpske za društvene nauke*, 102-103
10. Spasovski M., 1994: Teritorijalni razmještaj naroda i nacionalnih manjina u SR Jugoslaviji, *Jugoslovenski pregled*

Izvori:

1. Hrvatsko slovo, Razgovor: Tomislav Žigmanov, književnik, ravnatelj Zavoda za kulturu vojvođanskih Hrvata (razgovor vodio Krešimir Bušić), str. 3., 4., 9. 28. listopada 2011.
2. Popis izbjeglica i drugih ratom ugroženih lica u Saveznoj Republici Jugoslaviji, Visoki komesarijat Ujedinjenih nacija za izbeglice, Komesarijat za izbeglice Republike Srbije, Komesarijat za raseljena lica Republike Crne Gore, <http://popis2011.stat.rs/> (10.09.2018.)
3. Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava u 1991, knj. 3, <http://popis2011.stat.rs/> (10.09.2018.)
4. Hrvatska enciklopedija. www.enciklopedia.hr (17.9.2018.)
5. Proleksis enciklopedija (online), www.proleksis.lzmk.hr
6. <http://worldpopulationreview.com/countries/serbia-population/> (17.9.2018.)